

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران^۱

زهرا شعبانی^۲

علیرضا محسنی تبریزی

روزا کرم‌پور

تاریخ وصول: ۹۷/۰۴/۳۰

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۷/۰۳

چکیده

در مقاله حاضر رابطه میان اعتیاد به اینترنت و انزوای ارزشی و اجتماعی در بین جوانان ساکن در شهر تهران تبیین شده است. روش تحقیق پیمایشی و حجم نمونه ۳۸۵ نفر با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته با پایایی ۰/۷۴ و اعتبار محتوایی استفاده گردید. در تدوین چارچوب نظری از نظریه‌های گریفیتز (۱۹۹۸)، کیم (۲۰۰۰)، آفونسو (۱۹۹۹)، گرانووتر (۲۰۰۱)، سیمن (۱۹۵۹) و چلبی و امیرکافی (۱۳۸۳) استفاده شد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر نشان داد که در مجموع شاخص‌های شش‌گانه اعتیاد اینترنتی (برجستگی، تغییر خلق، تحمل، کناره‌گیری، تعارض و بازگشت) به میزان ۴۴ درصد انزوای اجتماعی جوانان را تبیین می‌کنند. در این میان بیش‌ترین سهم و تأثیر را مؤلفه تغییر خلق با بتای $0/389 =$ و پس از آن مؤلفه‌های نشانه‌های کناره‌گیری با بتای $0/281 =$ داشته‌اند. در مقابل، دو مؤلفه تحمل با بتای $269 =$ و بازگشت با بتای $0/211 =$ کم‌اثرترین مؤلفه‌های اعتیاد اینترنتی در تبیین انزوای اجتماعی جوانان بودند.

واژگان کلیدی: اعتیاد اینترنتی، جوانان، انزوای اجتماعی، شهر تهران.

-
- ۱- این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری رشته جامعه‌شناسی تحت عنوان: تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران است که در سال ۱۳۹۶ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز انجام یافته است.
 - ۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی گرایش گروه‌های اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
 - ۳- استاد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ایران. (نویسنده مسئول). mohsenit@ut.ac.ir.com
 - ۴- استادیار جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

اینترنت به مثابه یک رسانه در سال‌های اخیر رشد حیرت‌انگیزی را تجربه نموده است و نویدها و تهدیدات بسیاری را به همراه داشته است. ظهور اینترنت به عنوان رسانه‌ای قدرتمند در سال‌های اخیر دوباره باب گفتگوهای جدید را در خصوص نقش رسانه‌ها گشوده است. ایجاد همبستگی‌های جدید اجتماعی، پشتیبانی از دموکراسی‌ها و جنبش‌های اجتماعی جدی، خلق ارزش‌های جدید، نوید زندگی بهتر و آسایش بیشتر، ایجاد فرصت‌های فراوانتر، تبادل سریعتر اطلاعات و اخبار، آموزش غیر اخلاقی به کودکان، کاهش سرمایه اجتماعی [۱]، افزایش انزوای اجتماعی [۲]، گسترش بی‌نظمی، کاهش مشارکت اجتماعی [۳]، وابستگی به اینترنت (مک‌کنا و بارگ [۴]، ۲۰۰۰) و جایگزین فعالیت‌های اجتماعی شدن (کستن بام، رایبسون، نتوستادل و آوارز [۵]، ۲۰۰۲)، از جمله تأثیرات اینترنت هستند. این تأثیرات چنان وسیع و گسترده بوده‌اند که برخی محققین تا آنجا پیش رفته‌اند که نقش اینترنت در زندگی امروز ما را دارای همان نقشی می‌دانند که الکتریسیته در انقلاب صنعتی داشته است.

بر اساس آمارهای موجود استفاده از اینترنت و فضاهای مجازی بویژه شبکه‌های اجتماعی در جهان و ایران هر سال افزایش می‌یابد. به استناد این آمارها، در سال ۲۰۱۴ مردم جهان به طور متوسط ۱/۷۷ ساعت از شبانه روز را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند که در این بین، گروه سنی ۱۶ تا ۲۴ سال (نوجوانان و جوانان) حدود ۳/۵ برابر بیشتر وقت خود را در شبکه‌های اجتماعی سپری می‌کنند. نتایج تحقیقات محسنی تبریزی و هویدا (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت در سن ۲۴ سالگی در مقایسه با سایر سنین بیشتر بوده است. یافته‌های تحقیق چن، کانگ، ویژی، لیان پینگ، یئولانگ و همکاران [۶] (۲۰۱۶) نشان داد که اعتیاد به اینترنت در مردان (۱۲/۳٪) بالاتر از زنان (۴/۹٪) بوده است و همچنین شیوع اعتیاد به اینترنت در جوانان شهری (۹/۳٪) بیشتر از جوانان روستایی (۸/۲٪) بوده است.

از آنجایی که قشر جوان از یک سو بر اساس آمار و ارقام موجود مربوط به شبکه‌های اجتماعی در ایران در رتبه اول کاربران قرار دارند و از سوی دیگر، به جهت ویژگی‌های شخصیتی و قرار گرفتن در مقطعی حساس از مراحل رشد اجتماعی، به نظر آسیب پذیرتر از سایر اقشار جامعه هستند؛ اساس استفاده آنان از اینترنت با حساسیت بیشتری از سوی خانواده و سایر نهادهای آموزشی و تربیتی مواجه گشته است؛ چرا که تنوع و تکثر این شبکه‌ها فرصت انتخاب و دسترسی آسان تر و سریعتر کاربران را بیش از پیش فراهم ساخته است و این فرصت بخصوص در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی خارجی به چالشی جدی برای خانواده‌ها تبدیل شده است. استفاده‌ی بیش از حد از شبکه‌های مجازی در کنار آثار و تبعات اجتماعی ممکن است باعث کاهش توجه جوانان به تکالیف درسی و پژوهش شود و بر عملکرد تحصیلی آنان تأثیر منفی برجای بگذارد یا ممکن است انتشار و افشای اطلاعات شخصی جوانان در این شبکه‌ها بر آینده شغلی آنان اثرات نامناسب داشته باشد.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

در همین رابطه، یانگ [۷] (۱۹۹۸) معتقد است که واژه معتاد برای کاربران اینترنت هم به کار گرفته می‌شود؛ زیرا نشانه‌های اعتیاد به اینترنت همان ویژگی‌هایی را دارد که در اعتیاد به الکل و سیگار دیده می‌شود. اعتیاد به اینترنت همانند تمامی انواع دیگر اعتیاد، با علائمی همچون اضطراب، افسردگی، کج-خلقی، بی‌قراری، تفکرهای وسواسی و یا خیالبافی راجع به اینترنت همراه است (سامسون و کین [۸]، ۲۰۰۵).

مطالعات آفونسو [۹] خاطر نشان می‌کند که استفاده از اینترنت سبب ایجاد احساس بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی [۱۰]، دوری از خانواده و بطور کلی کاهش سلامت روانی می‌شود. این دوری از خانواده و دوستان نوعی حالت روانی است که به آن انزوای اجتماعی می‌گویند. نتایج مطالعات وی نشان داد که افرادی که بیشتر از اینترنت استفاده کرده‌اند؛ تنهایی آنها افزایش یافته است، به علاوه این که، استفاده از اینترنت با افزایش افسردگی و عقب‌نشینی از زندگی واقعی عجین بوده است (به نقل از سجادیان و نادی، ۱۳۸۵: ۳۴).

ورود و گسترش استفاده از اینترنت با کامپیوتر و حتی گوشی باعث شده است تا روابط متقابل انسانی کاهش یابد و پدیده‌ی دیگری در جامعه‌ی امروزی رشد پیدا کند که از آن می‌توان با عنوان انزوای اجتماعی یاد کرد. انزوای اجتماعی در صورت‌ها و اشکالی مانند بی‌قدرتی، بی‌معنایی و بی‌هنجاری فرهنگی و بیگانگی از خود نیز پدیدار می‌شود که پدیده‌ای اجتماعی است و در اکثر جوامع به عنوان معضل و مساله‌ای اجتماعی شناخته می‌شود. انزوای اجتماعی به لحاظ مفهومی در نقطه‌ی مقابل انسجام اجتماعی [۱۱] قرار دارد و به فرآیند فروپاشی روابط بین شخصی، مسدود شدن ارتباطات و کناره‌گیری از تماس‌های اجتماعی دلالت دارد. در نقطه مقابل، انسجام اجتماعی مفهومی است که توصیف‌کننده راه‌های متفاوتی می‌باشد که مردم از طریق عضویت در نهادهای اجتماعی پیوند می‌خورند و مقید می‌شوند (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۹).

انزوای اجتماعی یکی از مشکلاتی است که گریبان‌گیر جامعه مدرن می‌شود. به لحاظ تحلیلی، فرایند اصلی حاکم بر مدرنیزاسیون، تمایز ساختاری فزاینده است؛ تا آنجا که روابط اجتماعی به طور فزاینده‌ای رسمی، سرد و معمولی می‌شوند. بنابراین، مردم خیلی کم در مناسبات اجتماعی جمعی شرکت می‌کنند و بیشتر منفرد می‌شوند (واترز [۱۲]، ۱۳۸۱: ۷۰-۶۹). در واقع، به عقیده برخی از اندیشمندان، «روندهای مدرنیزاسیون جامعه ایران را با یک شرایط آنومیک روبرو ساخته است. شرایط آنومیک اغلب در فرآیند گذار شتابان از جامعه پیش مدرن و در نتیجه جریان‌های نو سازی پدید می‌آیند» (دورکیم [۱۳]؛ به نقل از محسنی تبریزی و صداقتی فرد، ۱۳۹۰). این وضعیت، وضعیت پیچیده‌ای است که با بی‌هنجاری یا ضعف هنجاری و تعارض همراه است.

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش حاضر به دلیل تمرکزی است که علم جامعه‌شناسی بر روی ارتباطات اجتماعی انسان می‌گذارد. به تعبیر جامعه‌شناختی، انسان موجودی اجتماعی است و همین که از

جامعه جدا شد و در انزوا زندگی کرد. بسیاری از ویژگی‌های انسانی خود را از دست خواهد داد. به عقیده آنها انسان در جریان تعاملات و روابط اجتماعی جامعه پذیر [۱۴] می‌شود و با درونی کردن [۱۵] ارزش‌ها و هنجارهای جامعه [۱۶]، خود به باز تولید ساختارهای اجتماعی [۱۷] می‌پردازد. اساس و بنیان زندگی اجتماعی در گرو تداوم روابط اجتماعی است. جامعه‌شناسی از بدو پیدایش تلاش خود را مصروف آن داشته است که تا روابط و ارتباطات میان انسان‌ها را مورد مطالعه قرار دهد و نقش تحولات جدید و پیدایش تکنولوژی‌ها و شهرنشینی‌ها و بوروکراسی را در زندگی اجتماعی مورد مطالعه قرار دهد. زندگی اجتماعی همان روابط و ارتباطات میان انسان‌هاست. اهمیت روابط اجتماعی و عوامل تاثیرگذار بر آن موجب شکل‌گیری مطالعات زیادی در این خصوص شده است. شناخت آسیب‌هایی که ممکن است این روابط را تهدید نمایند نیز تحقیقات بسیاری را به خود اختصاص داده است (چلبی، ۱۳۷۵: ۶۷).

یکی از حساسترین دوران زندگی؛ سن جوانی می‌باشد. در این برهه از زندگی دختران و پسران در پی دستیابی به کسب تجربه و علم و دستیابی به شغل و تعیین آینده خویش می‌باشند. با توجه به اینکه در دهه‌ی گذشته هجوم تکنولوژی و اینترنت موجب تغییرات عدیده‌ای در رفتارهای اجتماعی و فرهنگی جوانان شده است؛ عضویت در سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک؛ تلگرام؛ اینستاگرام و .. به عنوان نیازهای روزمره جوانان تبدیل شده است. گشت و گذار در سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی موجب دگرگونی در مسائل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی تفریحی، اطلاع‌رسانی و کسب و کار در بین جوانان شده است. اما عدم توانایی در توازن بین نیازها و استفاده بیش از حد این‌گونه شبکه‌ها توسط جوانان موجب بروز مسائل و مشکلات اجتماعی در بین این قشر شده است. در شهر تهران نیز، با توجه به اینکه حجم زیادی از دانشگاه‌ها و مراکز علمی و همچنین انواع کسب و کار در آن قرار دارد، میزان استفاده از ابزارهای اطلاعاتی و سرگرمی مانند اینترنت بسیار زیاد است و به نوعی اعتیاد به استفاده از این شبکه‌های اینترنتی موجب انزوای اجتماعی در این قشر شده است. بنابراین با توجه به رفتارهای اجتماعی و فرهنگی جوانان در پی اعتیاد به اینگونه شبکه‌ها نشان می‌دهد که ارتباطات اجتماعی کاهش یافته و موجب جدایی و عزلت‌گزینی آن‌ها و در نتیجه آسیب اجتماعی در سطح شهر تهران شده است. با توجه به تاثیراتی که استفاده مفرط از اینترنت بر روی وجه عمومی و شخصی زندگی افراد می‌گذارد و همچنین، با توجه به استحاله نوع آسیب‌هایی که جوانان را در معرض خود قرار می‌دهد، توجه و مطالعه کم و کیف استفاده از اینترنت و تاثیراتی که بر روی زندگی و روابط افراد می‌گذارد بسیار مهم و ضروری می‌باشد. در نتیجه اهداف تحقیق حاضر به شرح زیر می‌باشد:

۱- تعیین رابطه بین اعتیاد اینترنتی و مولفه‌های آن با انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران.

۲- اولویت‌بندی سهم هر یک از مولفه‌های اعتیاد اینترنتی جوانان در پیش‌بینی انزوای اجتماعی آن‌ها

و ترسیم مدل.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

مطالعات مختلف نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت با صفاتی مانند اتکا به نفس، بی‌نیاز بودن از تعریف و تمجید و انزواطلبی رابطه دارد. کیم اعتقاد دارد معتادان به اینترنت افرادی هستند که از اتکا به نفس پائین‌تری برخوردار هستند. کانگ [۳۶] هم عنوان کرد که هر قدر احساس بیگانگی با خود و اضطراب و تنش در کاربران رایانه‌ای بیشتر باشد، این افراد اعتیاد بیشتری به ایجاد رابطه از این طریق پیدا می‌کنند (کیم، ۲۰۰۰).

کاربونل، کامارو، اوبرست، رودریگو و پرادس [۱۸] (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان استفاده مسئله‌ساز از اینترنت و تلفن‌های هوشمند در بین دانشجویان دانشگاه نشان داده‌اند که میزان استفاده از اینترنت به دلیل وجود شبکه‌های مجازی رفته رفته بیشتر شده است (در مقایسه سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۷) و این اعتیاد به اینترنت باعث بروز تغییرات اجتماعی و فرهنگی فراوان در بین دانشجویان شده است.

شتار، کارکال، کاکونجه، دیلیپ مندوسا و چاندران [۱۹] (۲۰۱۷) در مطالعه خود با عنوان اعتیاد به فیس‌بوک و تنهایی دانشجویان دانشگاه جنوبی هندوستان به این نتیجه رسیدند که تنهایی، مؤثرترین عامل اثرگذار بر میزان اعتیاد دانشجویان به استفاده از اینترنت و فیس‌بوک می‌باشد. میزان رشد محبوبیت استفاده کاربران از شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر سطح تنهایی و انزوای دانشجویان می‌افزاید.

هره رو، اوره‌نا، توررس و هیدالگو [۲۰] (۲۰۱۷) تحقیقی با موضوعیت منزوی بودن افراد از نظر اجتماعی: اعتیاد به استفاده زیاد از تلفن‌های هوشمند و کاهش حمایت اجتماعی انجام دادند. نتایج نشان داد که میزان استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی جهت برقراری ارتباط (خصوصاً از طریق گوشی‌های همراه)، سطح رفاه فردی را کاهش داده و میزان انزوای اجتماعی را بالاتر می‌برد. همچنین یافته‌های تحقیق کاگان [۲۱] (۲۰۱۶) نشان داد که عوامل مؤثر در بروز افسردگی در نوجوانان، اعتماد به نفس، استفاده روزانه از اینترنت و اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی بوده است. همین‌طور از تحقیق ایاز و کاراتاس [۲۲] (۲۰۱۶) یافته‌ها حاکی از آن بود که مدت زمان استفاده از اینترنت، اعتیاد به آن را افزایش می‌دهد. بیشترین میزان استفاده از اینترنت برای بازی‌ها و شبکه‌های اجتماعی و کمترین برای تحقیقات و تکالیف مدرسه بوده است. دیپک، آکا و راویندر [۲۳] (۲۰۱۶) نیز دریافته‌اند؛ کاربران بیشتر برای شبکه‌های اجتماعی، اهداف علمی چت، ارسال ایمیل، بازی، و دانلود رسانه‌ها و پورنوگرافی از اینترنت استفاده می‌کردند.

همین‌طور در تحقیقات داخل کشور نیز بنی فاطمه، آقایی هیر و محمدپور (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین میزان و نوع استفاده از اینترنت و انزوای اجتماعی در میان کاربران ۲۹-۱۵ ساله کافی‌نت‌های شهر تبریز نشان داده‌اند که بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی، میزان استفاده از اینترنت، میزان استفاده اجتماعی از اینترنت و جامعه‌پذیری مجازی به عنوان متغیرهای مستقل، و انزوای اجتماعی به عنوان متغیر وابسته رابطه معنی‌داری وجود دارد.

دریکوندی، دریکوندی، گشتیل و باقری (۱۳۹۶) در مطالعه خود با عنوان بررسی رابطه احساس تنهایی، انزوای اجتماعی و عملکرد تحصیلی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان نشان داده‌اند که بین احساس تنهایی، انزوای اجتماعی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ به طوریکه انزوای اجتماعی و احساس تنهایی می‌توانند میزان استفاده دانشجویان از شبکه‌های مجازی را پیش‌بینی نمایند.

نعامی و نوری ثمین (۱۳۹۵) تحقیقی با موضوعیت پیش‌بینی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر اساس احساس تنهایی و عزت نفس در دانشجویان دختر انجام دادند. نتایج نشان داد که بین احساس تنهایی و عزت نفس با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ به طوریکه می‌توانند میزان اعتیاد دانشجویان به شبکه‌های مجازی را پیش‌بینی نمایند. همچنین، بین ابعاد احساس تنهایی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

نتایج پژوهش نوریان اقدم، علمردانی صومعه و کاظمی (۱۳۹۵) تحت عنوان مقایسه اختلال خواب، انزوای اجتماعی و تنظیم هیجان در دانشجویان دارای اختلال اعتیاد به اینترنت و عادی شهرستان اردبیل حاکی از آن بوده است که اعتیاد به اینترنت نقش بسزایی در ایجاد اختلال خواب و انزوای اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه دارد.

ورشوساز (۱۳۹۴) دریافت؛ بیشترین همبستگی در سطح علل انزوای اجتماعی با حمایت اجتماعی برای احساس تنهایی با محرومیت نسبی دیده شد. همچنین خطیب زنجانی و آگاه هریس (۱۳۹۳) به این نتیجه رسیدند که با توجه به درصد شیوع اعتیاد بین دانشجویان (۲۵/۶٪) باید مداخلات پیشگیرانه و درمانی برای این اختلال در نظر گرفت. در همین زمینه؛ نتایج تحقیقات محسنی تبریزی و هویدا (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت در سن ۲۴ سالگی در مقایسه با سایر سنین بیشتر بوده است. طبق یافته‌های این تحقیق جوانان مورد مطالعه از قابلیت‌های ارتباطی اینترنت به طرز مؤثر بهره گرفته و اینترنت را مکان خوبی برای خودداری از تعاملات اجتماعی واقعی و ایجاد ارتباط مجازی یافته‌اند. همینطور یافته‌های تحقیق مصطفوی (۱۳۹۳) بیانگر آن بود که استفاده از اینترنت با ۲۸٪ دارای تاثیر مستقیم بر انزوای اجتماعی در کاربران است.

نقش دوگانه رسانه‌ها تا دهه اخیر، از طرف بسیاری از منتقدان اجتماعی محل مناقشه جدی بوده است. آدورنو و هورکهایمر، این وضعیت را با عنوان صنعت فرهنگ یاد کرده‌اند. از نظر آن‌ها، رسانه‌های جمعی که در اختیار سرمایه‌داری هستند، امکان یکسان‌سازی فرهنگی و اجتماعی را یافته‌اند و به نقش آفرینی اندک انسانی کمک کرده‌اند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۷۱). آنان معتقدند در موقعیت کنونی، وسایل ارتباط جمعی کارکرد و رسالتشان را به عنوان نهادهای آموزش دهنده و آگاهی بخش رها کرده‌اند و به درج، نشر و پخش مطالبی با محتوای سرگرم کننده، هیجان‌انگیز و تخدیرکننده اذهان می‌پردازند که ارمغان آن، از خودبیگانگی و بحران هویت برای انسان است (رشیدپور، ۱۳۸۴).

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

هابرماس [۲۴] به ظهور فناوری‌های ماهرهای و اطلاعات دیجیتالی و تأثیر آن در فرایند جهانی‌شدن تأکید کرده است و معتقد است که «فرهنگ کالایی شده‌ی آمریکایی، نه تنها خود را به سرزمین‌های دور تحمیل می‌کند، بلکه حتی در غرب نیز معنادارترین تفاوت‌ها را کمرنگ و ریشه‌دارترین سنت‌های محلی را سست بنیان کرده است» (هابرماس، ۱۳۸۴: ۱۰۲). به اعتقاد این صاحب‌نظران، امروزه فرهنگ محصول تقاضاها و خواسته‌های اصیل نیست؛ بلکه حاصل خواسته‌های کاذب و غیر واقعی است (نوذری، ۱۳۸۴: ۳۱۰). طبق نظر هابرماس؛ اینترنت مانع ورود افراد به اجتماع واقعی می‌شود؛ زیرا تعاملات شبکه‌ای آنها، از میزان ارتباطات مستقیم‌شان پیشی می‌گیرد. پیوندهای اینترنتی به ندرت به ترویج دوستی عمیق، ارائه منابع غیرملموس (مانند حمایت عاطفی) و ارائه‌ی کمک مادی واقعی منتهی می‌شود. کار با اینترنت نه تنها زمان پرداختن به سایر فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه توجه افراد را از محیط اطراف خود باز می‌دارد (همان).

از دیدگاه مرتن وقتی جوان بین وسایل نهادینه شده و اهداف خود انطباقی نمی‌بیند و هدف خاصی از زندگی و آینده‌ی خود ندارد به طرف وسایل نوپدید مثل اینترنت و چت و سوق می‌یابد و دچار تنهایی می‌شود. انزوای جوانان در نزد مرتون [۲۵]، افرادی هستند که نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی جامعه بیگانه شده و هیچ تلاشی نیز برای منطبق کردن خود با آنها نمی‌کنند. معمولاً طردشدگان، ولگردان، گدایان، بی‌خانمان، خانه به‌دوشان، الکلی‌ها و معتادان به مواد مخدر افراد منزوی هستند. آن‌ها در جامعه زندگی می‌کنند، ولی به جامعه تعلق ندارند (عضدانلو، ۱۳۸۴: ۷۱).

هیرشی [۲۶] معتقد است هرچه نوجوانان و جوانان زمان بیشتری را به فعالیت‌های فرهنگی، آموزشی و هنری اختصاص بدهند و در این زمینه با دیگر گروه‌ها مشارکت نمایند خیلی کمتر نسبت به کسانی که فارغ از هر گونه فعالیت سازنده هستند دچار آسیب‌های افت تحصیلی، افسردگی، خستگی، احساس تنهایی و عدم امنیت می‌گردند. از سوی دیگر بنا بر نظریه هیرشی هرچه افراد از تعهدپذیری بیشتر برخوردار باشند و نسبت به شغل، والدین، نزدیکان و ارزشهای جامعه احساس مسولیت‌پذیری نماید این فرایند می‌تواند فرد را از بی‌هدف‌بودن و گرفتگی از قید بندهای جامعه دور سازد. استفاده از اینترنت مانند ورود به یک بزرگراه است هر فرد با کم‌ترین هزینه می‌تواند به این بزرگراه وارد شود؛ بخشی از کاربران پیش از ورود به بزرگراه مقصد خود را تعیین می‌کنند. نیاز مشخصی دارند و با برطرف شدن آن نیاز از بزرگ راه خارج می‌شوند. اما عده‌ای دیگر بدون آنکه مقصد خاصی داشته باشند به اینترنت مراجعه می‌کنند تا با فرار از خود ناکامی‌های خود را فراموش کنند. جوهره نظریه هومنز [۲۷] نیز بر رضامندی کاربران اینترنت تأکید دارد. بطوریکه، هر چه یک نوع کاربرد از اینترنت که رضایت بیشتری برای افراد دارد بیشتر باشد افراد نیز به مراتب بیشتر از آن استفاده می‌کنند (ریتزر، ۱۳۹۲).

مانهایم [۲۸] آراء نظریه پردازان تغییرات اجتماعی چون مارکس [۲۹]، دورکیم، زیمل [۳۰] و دیگران را در باب این مسئله که جامعه‌ی صنعتی به تغییرات بنیادی که ناشی از صنعتی‌شدن، عقلانی‌شدن و

دنیوی شدن اخلاص است نوعی بی‌اعتمادی، پریشانی و بی‌نظمی رنج می‌برد می‌پذیرد و ترجیحاً متدی مانند متد مارکس جهت تشریح و تبیین علل و آثار تغییرات و تحولات اجتماعی در جامعه‌ی صنعتی انتخاب می‌کند. به نظر مانهایم در روزگار پیشین این یک عامل تثبیت کننده بود و در این روزگار نیز برای به سلامت جستن از این دوره‌ی انتقالی دوباره باید به دین روی آورد. انسان جامعه‌ی صنعتی متأثر از ساخت روابط اجتماعی حاکم بدل به موجودی بیگانه از خود گشته و بری از استقلال، آزادی و هویت و اراده به نوعی به او احساس بی‌یاور، تنها و ناتوان سوق می‌دهد. مانهایم برای رها کردن انسان متمدن صنعتی «برنامه‌ریزی بروکراتیک» را پیشنهاد می‌کند (محسنی تبریزی؛ به نقل از نوذری، ۱۳۸۴).

از دیدگاه سیمن [۳۱]، انزوای اجتماعی واقعیتی است فکری که در آن فرد عدم تعلق و انفعال کاملی را با ارزش‌های مرسوم جامعه احساس می‌کند هنگامی است که شخص احساس می‌کند با ارزش‌ها و معیارهای جامعه بیگانه شده است، چنین حالتی فرد خود را با آنچه از نظر جامعه ارزشمند و دارای اعتبار است، هم عقیده و همسو نمی‌بیند. انزوا به معنای تنها بودن و بیرون از جامعه بودن است. در اینجا مساله این نیست که آیا افراد مستقل ممکن است از زندگی عمومی کناره‌گیری کنند تا صرفاً به تعقیب منافع و اهداف خصوصی‌شان بپردازند، بلکه اساساً این سوال مطرح است آیا چنین افرادی قادر به حفظ هم‌زندگی عمومی و زیستن در جامعه و در میان دیگران هستند؟ (به نقل از محسنی تبریزی، ۱۳۷۰).

سیمن نیز مفهوم بیگانگی را در قالب منظم و منسجمی تدوین نمود. او معتقد است که ساختار بوروکراسی جامعه‌ی مدرن شرایطی را ایجاد کرده است که در آن انسان‌ها قادر به کنترل عواقب و نتایج اعمال خود نیستند. نحوه‌ی کنترل و مدیریت جامعه بر سیستم پاداش اجتماعی به گونه‌ای است که فرد ارتباطی را بین رفتار خود و پاداش ماخوذه از جامعه نمی‌تواند برقرار کند و در چنین وضعی است که احساس بیگانگی بر فرد مستولی گردیده و او را به رفتاری منفصلانه و ناسازگارانه در قبال جامعه سوق می‌دهد. در میان نویسندگان معاصر ملوین سیمن از کسانی است که به طرح و ترسیم ابعاد بیگانگی اقدام کرده است به ویژه او تشخیص داده پنج شیوه‌ی متفاوتی را که در آن مفهوم بیگانگی بکار برده می‌شود. برای اشاره به:

الف) بی‌قدرتی (ناتوانی در تاثیرگذاری بر جریان حوادث تاثیر گذار زندگی فردی و با این حس که فرد نمی‌تواند محیط اجتماعی خود را تحت تاثیر قرار دهد)

ب) بی‌معنایی و احساس پوچی (ناتوان در پیش‌بینی برآورد رفتار دیگران و عواقب رفتار خود)

ج) بی‌هنجاری یا آنومی (عقیده‌ای که به طور اخلاقی ابزارها در دسترس نبوده و فقط اهداف در دسترس باشند به عبارتی این احساس که رسیدن به هدف‌های ارزنده نیاز به وسایل نامشروع دارد)

د) انزوا و احساس بیگانگی با ارزش‌های جامعه و احساس عدم تعلق بخشی از شبکه‌های اجتماعی و خودبیزاری، از خودبیگانگی (عدم توانایی در یافتن مشغله‌ای که از نظر روانشناختی پاداش دهنده باشد و برای افراد باارزش باشد). در نهایت به نظر سیمن در دنیای صنعتی انسان در بسیاری حرف و مشاغل در

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

روابط تولیدی خاص واقع می‌شود که در آن کار و تولید فرد را دیگر به هدف و تعالی مورد انتظار رهنمون نیست او کار می‌کند بدون آنکه به ارزش واقعی کار خود واقف باشد و از نتایج کار خود ممتنع گردد. نتیجه‌ی زوال و از دست رفتن مفهوم واقعی کار و آغاز نفی خود و تولیدات در چنین وضعیتی فرد شانس و فرصت لازم را جهت خلق و تولید محصولی که او را راضی و خرسند سازد نیست و به نوعی احساس انزجار از روابط اجتماعی تولید گرفتار است (محسنی تبریزی؛ به نقل از اشرفی، ۱۳۸۱: ۶۴).

زیمل با دیدگاهی متفاوت به تأثیر شهر بر روی رفتار فرد و فرهنگ انسان می‌پردازد. وی با نگاه دیالکتیکی خود معتقد است که شهرهای بزرگ زمینه رشد بیگانگی و انزوای اجتماعی را فراهم ساخته است و در مقابل آزادی فردی را نیز به ارمغان آورده‌اند؛ بنابراین، عصر جدید از دیدگاه او هر دو جنبه مثبت و منفی را داراست. در نهایت، در شهر به دلیل رهایی فرد از نظارت‌های اجتماعی مستقیم و کنترل اجتماعی [۳۲] غیر رسمی، احساس تنهایی انزوای اجتماعی رشد می‌یابد (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۹).

ماری لوین [۳۳] معتقد است انزوای اجتماعی حالتی که در آن فرد از فعالیت اجتماعی احساس خشنودی و رضایت نمی‌کند و این ناخشنودی بدین معناست که فرد از انجام وظایف اجتماعی شهروندی‌اش احساس رضایت نمی‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۷۰).

به عقیده گیدنز، در زندگی اجتماعی مدرن بسیاری از افراد بیشتر وقتشان را صرف هم‌کنشی با دیگرانی می‌کنند که برایشان غریبه‌اند. به عبارتی، در جوامع مدرن، با بیگانگان به عنوان اشخاص به معنای کامل آن اساساً تعامل نداریم؛ به ویژه در بسیاری از محیط‌های شهری، ما به گونه‌ای کم و بیش دایمی با دیگرانی کنش و تعامل داریم که یا خوب نمی‌شناسیم و یا بیشتر هرگز آنها را ندیده‌ایم. این هم‌کنشی به صورت تماس‌های به نسبت گذرا انجام می‌گیرد. تصور کنید دو آدم در پیاده رو یک شهر به هم نزدیک می‌شوند و از کنار هم می‌گذرند. چنین رویدادی ممکن است میلیون‌ها بار حتی در یک ناحیه شهری رخ دهد. فقدان اعتماد اولیه به دیگران، فرد را به پرهیز از نگاه‌کردن مستقیم او می‌دارد که همین به نوبه خود ممکن است یک درگیری بالقوه دشمنانه را شروع کند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۹۴-۹۸).

به عقیده گیدنز، «ما امروزه در دنیایی زندگی می‌کنیم که می‌توان آن را دنیای لگام گسیخته دانست. دنیایی که وجه مشخصه‌ی آن مخاطره‌ها و عدم قطعیت‌های نوین است... در این دنیای نوین شکل‌های سنتی اعتماد معمولاً رنگ می‌بازد. وقتی در یک جامعه جهانی شده‌تر زندگی می‌کنیم زندگی ما تحت تأثیر کسانی است که هرگز ندیده و نشناخته‌ایم. اعتماد به معنای اطمینان داشتن به نظام‌های انتزاعی نیز هست...» (گیدنز، ۱۳۸۰: ۹۸). بدین ترتیب، در جهان مدرن و پیچیده کنونی، یکی از مجراهای ارتباط نظام انتزاعی و مجازی اینترنت می‌باشد. نظامی که دارای امکانات گسترده‌ای است و بیم و امیدهای زیادی را به همراه دارد. اعتماد به روابطی که در این فضا شکل می‌گیرند نیز از چالش‌های انسان مدرن است.

یکی از تبعات زیستن در این جامعه مدرن پدیده طرد اجتماعی افراد می‌باشد. طرد اجتماعی از نظر گیدنز حاکی از راه و روش‌هایی است که طی آنها افراد از مشارکت کامل در جامعه بزرگتر محروم می‌شوند. مفهوم طرد اجتماعی توجه ما را به طیف وسیع عواملی جلب می‌کند که افراد و گروه‌ها را از داشتن فرصت‌هایی که پیش روی اکثریت جمعیت است باز می‌دارد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۴۶۶). وی در بحث از فاصله-گیری زمان و مکان معتقد است که فناوری‌های ارتباطی اطلاعاتی بیشترین تأثیر را در این زمینه داشته‌اند. بدین صورت که هم، زمان و هم، مکان از محتوا تهی شده‌اند، و برقراری روابط با کسانی که در محل حضور ندارند و در فاصله‌ای بس دور از ما قرار دارند، بیش از پیش امکان‌پذیر گشته است. وی استدلال می‌کند که در جوامع زیر تسلط نظام‌های انتزاعی، فاصله‌گیری زمانی مکانی اعتماد اجتماعی مهمترین مسأله است (ریترز، ۱۳۹۲).

در رهیافت نظریه شبکه، گرانووتر [۳۴] بر اهمیت پیوندهای سست تأکید می‌ورزد. او میان پیوندهای «نیرومند» مانند پیوندهای میان افراد و دوستان و نزدیکانشان و پیوندهای سست مانند پیوندهای میان افراد و آشنایانشان تمایز قائل می‌شوند. وی عقیده دارد: فردی که از پیوندهای سست برخوردار نباشد، خودش را در یک گروه سخت در همبافته منزوی می‌یابد و در مورد آنچه در گروه‌های دیگر و نیز در جامعه گسترده‌تر می‌گذرد، بی‌اطلاع می‌ماند. بنابراین پیوندهای سست از انزوای یک گروه جلوگیری می‌کنند و به افراد گروه اجازه می‌دهند تا در جامعه گسترده‌تر بهتر ادغام شوند. هر چه گرانووتر بر اهمیت پیوندهای سست تأکید می‌ورزد، بی‌درنگ این را نیز آشکار می‌سازد که «پیوندها نیز بی‌ارزش نیستند». برای مثال مردمی که پیوندهای نیرومند دارند، از انگیزه بیشتری برای یاری رسانیدن به یکدیگر برخوردارند. در جوامع ماقبل نوین، مکان بیشتر با حضور مکانی تعریف می‌شد و از همین روی خصلتی محلی داشتند. در مورد خانواده و همسایگان می‌توان صحبت از پیوندهای نیرومند به میان آورد ولی خویشاوندان و از همه مهمتر دوستان، به دلیل اینکه روابطشان فرامحلی است بیشتر روابط به صورت غیر مستقیم و از طریق ابزار الکترونیکی صورت می‌گیرد که با فرارسیدن نوگرایی مکان، بیش از پیش از محل جدا شد و روابط با کسانی که در محل حضور ندارند و در فاصله‌ای بس دور از ما قرار گرفته‌اند، بیش از پیش امکان‌پذیر شده است (ریترز، ۱۳۹۲: ۵۷۹-۵۷۴).

آفونسو خاطر نشان می‌کند که استفاده از اینترنت سبب ایجاد بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی، دوری از خانواده و به طور کلی کاهش سلامت روانی است. دوری از خانواده و دوستان نوعی حالت روانی است که به آن انزوای اجتماعی می‌گویند. تنهایی و از دست دادن حمایت‌های اجتماعی، دو متغیر (دو بعد) نشان دهنده‌ی انزوای اجتماعی هستند (آفونسو، ۱۹۹۹، ۱۰۰-۹۸).

از نظر رینگلود اجتماع مجازی نسخه‌ی تکنولوژیکی اجتماع سنتی است، وی بر آن است که تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی به ما فرصت بازسازی اجتماعات را در عصر جدید می‌دهند اجتماعاتی که بواسطه‌ی تحولات تکنولوژی جدید آسیب دیده‌اند، آنچه از دست رفته است امروز می‌تواند توسط

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

صفحه کلید، مانیتور، پردازشگر و مودم مجدداً ساخته شود (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۱۱۱). در رابطه با تبیین اعتیاد به اینترنت گرینفیلد [۳۵]، معتقد است که اعتیادهای رفتاری، همچون اعتیاد به شبکه اینترنت می‌تواند موجب تخریب سلامت، روابط، احساسات و نهایتاً روح و روان فرد شود (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۱۱۱).

زیگمونت باومن [۳۷] استدلال می‌کند که تعاملات مجازی در نهایت منجر به ایجاد انزوای اجتماعی و کاهش تمایلات کاربر در دنیای واقعی می‌شود و عموماً استفاده بیشتر از اینترنت به کاهش ارتباطات اجتماعی بویژه از نوع ارتباطات نزدیک و صمیمی با اعضای خانواده و دوستان نزدیک منجر می‌شود (زنجانی زاده و جوادی، ۱۳۸۴: ۱۳۰).

آرا و نظر جامعه‌شناسان در باب بیگانگی (انزوا) عمدتاً در دو مرحله‌ی فکری و نظری یعنی نظریه‌ی نظم اجتماعی و نظریه‌ی انتقادی متمرکز است. اینترنت و فضای مجازی، یک شبکه‌ی گسترده‌ی جهانی است که در آن، شبکه‌های گسترده‌ی رایانه‌ای در انواع مختلف (سخت‌افزار و نرم‌افزار) و با قراردادهای ارتباطی خاصی به یکدیگر وصل می‌شوند.

در رابطه با تبیین اعتیاد به اینترنت کیم اعتقاد دارد معتادان به اینترنت افرادی هستند که از اتکا به نفس پائین تری برخوردار هستند. کنگ هم عنوان کرد که هر قدر احساس بیگانگی با خود و اضطراب و تنش در کاربران رایانه‌ای بیشتر باشد، این افراد اعتیاد بیشتری به ایجاد رابطه از این طریق پیدا می‌کنند. زیگمونت باومن استدلال می‌کند که تعاملات مجازی در نهایت منجر به ایجاد انزوای اجتماعی و کاهش تمایلات کاربر در دنیای واقعی می‌شود و عموماً استفاده بیشتر از اینترنت به کاهش ارتباطات اجتماعی به ویژه از نوع ارتباطات نزدیک و صمیمی با اعضای خانواده و دوستان نزدیک منجر می‌شود. بر همین مبنا کاستلز، معتقد است که فناوری‌های جدید، منجر به تخریب هویت شده‌اند. بطوری که در حال حاضر، ما در جهان شبکه‌ای زندگی می‌کنیم، جایی که تمام تماس‌ها و ارزش‌های ما در احساس ما از آنچه که هستیم تجلی می‌یابد. با توجه به نظرات هابرماس نیز می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که، استفاده از اینترنت مانع ورود افراد به اجتماع واقعی می‌شود؛ زیرا تعاملات شبکه‌ای آنها، از میزان ارتباطات مستقیم‌شان پیشی می‌گیرد. پیوندهای اینترنتی به ندرت به ترویج دوستی عمیق، ارائه منابع غیرملموس (مانند حمایت عاطفی) و ارائه‌ی کمک مادی واقعی منتهی می‌شود. کار با اینترنت نه تنها زمان پرداختن به سایر فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه توجه افراد را از محیط اطراف خود باز می‌دارد. مطالعه‌ی انجام شده درباره‌ی کاربران، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از اینترنت، تماس اجتماعی خارج از شبکه کاهش می‌یابد و این وضعیت بر احتمال افسردگی و احساس تنهایی می‌افزاید. اگر چه اینترنت پیوندهای ضعیف شبکه‌ای را افزایش می‌دهد، اما از آنجاکه همزمان تعاملات عمیق‌تر خارج از شبکه را کاهش می‌دهد، افق دید و چشم‌اندازهای فکری افراد را محدود می‌کند.

در رهیافت نظریه شبکه، گرانووتر بر اهمیت پیوندهای سست تاکید می‌ورزد. او میان پیوندهای «نیرومند» مانند پیوندهای میان افراد و دوستان و نزدیکان شان و پیوندهای سست مانند پیوندهای میان افراد و آشنایانشان تمایز قائل می‌شوند. وی عقیده دارد: فردی که از پیوندهای سست برخوردار نباشد، خودش را در یک گروه سخت در همبافته منزوی می‌یابد و در مورد آنچه در گروه‌های دیگر و نیز در جامعه گسترده‌تر می‌گذرد، بی‌اطلاع می‌ماند. بنابراین پیوندهای سست از انزوای یک گروه جلوگیری می‌کنند و به افراد گروه اجازه می‌دهند تا در جامعه گسترده‌تر بهتر ادغام شوند. هر چه گرانووتر بر اهمیت پیوندهای سست تاکید می‌ورزد، بی‌درنگ این را نیز آشکار می‌سازد که «پیوندها نیز بی‌ارزش نیستند». آفونسو خاطر نشان می‌کند که استفاده از اینترنت سبب ایجاد بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی، دوری از خانواده و به طور کلی کاهش سلامت روانی است. دوری از خانواده و دوستان نوعی حالت روانی است که به آن انزوای اجتماعی می‌گویند. تنهایی و از دست دادن حمایت‌های اجتماعی، دو متغیر (دو بعد) نشان دهنده انزوای اجتماعی هستند (آفونسو، ۱۹۹۹، ۱۰۰-۹۸). فرژن عقیده دارد اینترنت به دو دلیل می‌تواند افراد را از تماس اجتماعی محروم سازد. نخست آنکه این پتانسیل در اینترنت وجود دارد که به واسطه تعاملات مجازی، جایگزین تماس اجتماعی حقیقی شود که معمولاً در معاملات اقتصادی به چشم می‌خورد و دوم اینکه وقت‌گیر است (همت آبادی، ۱۳۸۷: ۵۶).

در تدوین تبیین انزوای اجتماعی جوانان مبتنی بر اعتیاد اینترنتی آن‌ها، با استفاده از مجموع نظریه‌ها و نتایج تحقیقات انجام شده درباره موضوع حاضر؛ به صورت تلفیقی و چند بعدی برای شاخص ابعاد و شاخص‌های اعتیاد اینترنتی و همچنین انزوای اجتماعی از منظر جامعه‌شناختی بهره گرفته شد. هر یک از این نظریه‌پردازان از یک وجه به مسئله توجه کرده‌اند که در نتیجه تلفیق نظریه‌های مطرح شده و به صورت نظریه بیس برای اعتیاد اینترنتی از نظریه گریفیتز (۱۹۹۸) مبتنی بر شش شاخص ۱. برجستگی ۲. تغییر خلق ۳. تحمل ۴. نشانه‌های کناره‌گیری ۵. تعارض و ۶. بازگشت استفاده گردید. همچنین برای متغیر انزوای اجتماعی نیز پس از تلفیق نظریه‌های مطرح شده از ابعاد مختلف؛ نهایتاً از نظریه چلبی و امیر کافی (۱۳۸۳)، گرانووتر (۱۹۸۸) و آفونسو (۱۹۹۹) مبتنی بر چهار شاخص ۱. کاهش روابط خانوادگی ۲. کاهش روابط محلی ۳. افزایش روابط فرامحلی ۴. کاهش پیوندهای انجمنی استفاده گردید.

جدول (۱). شاخص‌های اخذ شده از نظریه‌های جامعه‌شناسان برای تبیین انزوای اجتماعی جوانان مبتنی بر اعتیاد اینترنتی

متغیرهای تحقیق	شاخص‌ها	نظریه‌های مطرح شده
اعتیاد اینترنتی	۱. برجستگی	گیدنز - کاتک - گریفیتز
	۲. تغییر خلق	کاتک - کاستلز - گریفیتز
	۳. تحمل	هائرماس - کیم - گریفیتز
	۴. نشانه‌های کناره‌گیری	گافمن - کیم - گریفیتز
	۵. تعارض	کیم - گریفیتز - مانهائیم
	۶. بازگشت	هائرماس - کاتک - گریفیتز
انزوای اجتماعی	۱. کاهش روابط خانوادگی	آفونسو - باومن - هائرماس - چلبی و امیر کافی
	۲. کاهش روابط محلی	آفونسو - باومن - هائرماس - چلبی و امیر کافی
	۳. افزایش روابط فرامحلی	آفونسو - ویتکلود - فرژن - باومن هائرماس - هومنز - چلبی و همکاران
	۴. کاهش پیوندهای انجمنی	گرانووتر - آفونسو - باومن - هائرماس - چلبی و امیر کافی - سیمن - اوزکزه - دورکیم - مرتن - آدورنو - هورکهایمر

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

- ۱- بین اعتیاد اینترنتی و مولفه‌های آن با انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران رابطه جود دارد.
- ۲- سهم هر یک از مولفه‌های اعتیاد اینترنتی جوانان در پیش‌بینی انزوای اجتماعی آن‌ها قابل اولویت‌بندی است.

روش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و شیوه جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحلیلی است. جامعه‌آماری شامل جوانان سال طبق سرشماری ۱۳۸۵ شهر تهران به تعداد ۱۸۷۰۶۸۱ نفر (۸۵۸۶۸۹ دختر و ۱۰۱۱۹۹۲ پسر) می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران و روش تصادفی طبقه‌ای ۳۸۵ نفر از بین جوانان ساکن در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران انتخاب شدند.

اعتیاد اینترنتی: کولی [۳۸] (نقل از ویزشفر، ۱۳۸۴) اظهار می‌دارد عادات مختلف وقتی به شکل اعتیاد در می‌آیند که بر روی اجزاء مختلف زندگی اثر سوء بگذارند اعتیاد به اینترنت به واسطه نادیده گرفتن مسئولیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی باعث آسیب رسیدن به فرد می‌شود. جهت سنجش اعتیاد اینترنتی در تحقیق حاضر از پرسشنامه محقق ساخته‌ای شامل شش مولفه‌ی برجستگی - تغییر خلق - تحمل - نشانه‌های کناره‌گیری - تعارض و بازگشت برگرفته از نظر گریفیتز در قالب ۵۲ گویه در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرات طراحی و سنجیده شد.

برجستگی: زمانی رخ می‌دهد که فعالیت معینی مهمترین فعالیت زندگی یک شخص می‌شود و بر تفکر، احساس و رفتار فرد مسلط می‌شود.

تغییر خلق: فرد در یک حالت آرام‌بخش یا تخریب‌کننده قرار دارد.

تحمل: در آن نیاز به فعالیت گسترده و روز افزونی برای رسیدن به همان ثبات قبلی است. این معیار به معنای صرف زمان بیشتری برای اینترنت به منظور رسیدن به رضایت است. در این شرایط، با وجود صرف همان میزان وقت، میزان رضایت‌مندی کاربر کمتر است و نیاز به زمان بیشتری دارد تا به همان درجه از رضایت قبلی برسد.

نشانه‌های کناره‌گیری: کاهش روابط و تعاملات فرد با دیگر اعضای خانواده و جامعه و تمایل به گوشه‌گیری و انزوای اجتماعی. وجود دو یا چند علامت کناره‌گیری در طی دو روز در ماه که بعد از کاهش و یا ترک مداوم استفاده از اینترنت حاصل می‌شود. این مسئله باید موجب بروز دردها و رنج‌ها و یا اختلالاتی در عملکرد اجتماعی، فردی و یا آموزش شود.

تعارض: تعارض شامل بین شخصی (این حالت شامل بوجود آمدن تعارض بین معتاد و افرادی است که با وی سروکار دارند، همچون اعضای خانواده و دوستان) و تعارض درون فردی است (در درون فرد) که در ارتباط با یک فعالیت معین وجود دارد؛ به خاطر استفاده از اینترنت، از فعالیت‌های مهم اجتماعی،

شغلی و یا تفریحی دست کشیده و یا کاسته می‌شود. فرد به دلیل استفاده مفرط از اینترنت، خطر فقدان روابط مهم، شغل، و فرصت‌های آموزشی و شغلی را می‌پذیرد.

بازگشت: شامل تمایل برای تکرار حالت‌های قبلی فعالیت معین است که در موارد شدید سالها بعد از کنترل رفتار دوباره عود می‌کند (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱: ۱۶). موقعی که شخص سعی می‌کند تا از اینترنت خارج شود، احساس بی‌قراری و بدخلقی می‌کند. از اینترنت، برای فرار از مشکلات و یا کاستن از احساس یأس و ناامیدی، گناه، اضطراب و یا افسردگی استفاده می‌شود. کاربر اینترنت در مورد میزان و وسعت استفاده خود از آن، به اعضای خانواده و یا دوستانش دروغ گفته و آن را کتمان می‌کند و نهایتاً، شخص با وجود هزینه بالای استفاده از اینترنت، مکرراً از آن استفاده می‌کند (معیدفر، پورگنابی و گنجی، ۱۳۸۴: ۶۱-۶۲). گویه‌ها و شاخص‌های اعتیاد اینترنتی طبق اطلاعات جدول (۲) طراحی گردیده است.

جدول (۲) متغیرها و گویه‌های اعتیاد اینترنتی

نوع متغیر	نام متغیر	شاخص‌ها	گویه‌ها
مستقل	اعتیاد اینترنتی در ۵۲ گویه	۱. برجستگی	۱۰
		۲. تغییر خلق	۵
		۳. تحمل	۸
		۴. کناره‌گیری	۷
		۵. تعارض	۱۲
		۶. بازگشت	۱۰

انزوای اجتماعی: انزوای اجتماعی به معنی محرومیت از برقراری ارتباطات اجتماعی می‌باشد. در واقع انزوای اجتماعی کیفیت و کمیت نامناسب روابط با دیگران در سطوح مختلفی است که روابط انسانی (فردی، گروهی، جامعه و محیط‌های اجتماعی گسترده) صورت می‌پذیرد (زاوالتا، ساموئل و میلز، ۲۰۱۴). جهت سنجش انزوای اجتماعی در تحقیق حاضر از پرسشنامه محقق ساخته‌ای شامل چهار مولفه‌ی روابط خانوادگی، روابط محلی، روابط فرامحلی و پیوندهای انجمنی برگرفته از نظریه چلبی و امیرکافی (۱۳۸۳) در قالب ۵۴ گویه در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرات استفاده گردیده است. گویه‌ها و شاخص‌های انزوای اجتماعی طبق اطلاعات جدول (۳) طراحی گردیده است.

جدول (۳) متغیرها و گویه‌های انزوای اجتماعی

نوع متغیر	نام متغیر	شاخص‌ها	گویه‌ها
وابسته	انزوای اجتماعی در ۵۴ گویه	۱. روابط خانوادگی	۱۳
		۲. روابط محلی	۱۶
		۳. روابط فرامحلی	۱۴
		۴. پیوندهای انجمنی	۱۱

روایی گویه‌های مربوط به متغیرها در این پژوهش، از طریق روش تعیین اعتبار محتوایی و با راهنمایی‌ها و نظرات اساتید فن انجام گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز، از شاخص آلفای کرونباخ

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

استفاده شد. ابتدا پرسشنامه‌ها در بین ۳۰ نفر از نمونه آماری به طور تصادفی توزیع گردید، سپس اطلاعات جمع‌آوری شده مورد آزمون قرار گرفته و با استفاده از نرم افزار SPSS ورژن ۲۳ ضریب آلفای کرونباخ برای تک تک متغیرها و شاخص‌های آن‌ها بالای ۰/۷ بدست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌های میدانی از طریق نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ انجام شده است. جهت تست نرمال‌بودن متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده و مورد تأیید قرار شد و استفاده از آزمون‌های پارامتریک در آزمون‌ها مورد تأیید قرار گرفت. جهت تعیین رابطه بین متغیرها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی و جهت تبیین انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران از روی مولفه‌های اعتیاد اینترنتی از تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر استفاده شده است.

یافته‌ها

فرضیه ۱: بین اعتیاد اینترنتی و مولفه‌های آن با انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران رابطه جود دارد.

جدول (۴) همبستگی بین اعتیاد اینترنتی و مولفه‌های آن با انزوای اجتماعی جوانان تهران

انزوای اجتماعی جوانان		سطح معنی داری	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تبیین		
برجستگی	تغییر خلق				تحمل	نشانه‌های کناره‌گیری
۰/۲۰۸	۰/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۴۵	۰/۲۰۸		
۰/۳۰۷	۰/۵۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۳۰۷		
۰/۳۱	۰/۵۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۳۱		
۰/۳۷	۰/۶۰۹	۰/۰۰۰	۰/۶۰۹	۰/۳۷		
۰/۳۹	۰/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۶۳	۰/۳۹		
۰/۳۹	۰/۶۲	۰/۰۰۰	۰/۶۲	۰/۳۹		
۰/۴۵	۰/۶۷	۰/۰۰۰	۰/۶۷	۰/۴۵		

مطابق جدول (۴) بین مولفه برجستگی با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/208$) و $r = 0/45$ و $p = 0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی برجستگی به میزان ۲۰/۸ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین مولفه تغییر خلق با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/307$) و $r = 0/55$ و $p = 0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی تغییر خلق به میزان ۳۰/۷ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین مولفه تحمل با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/31$) و $r = 0/55$ و $p = 0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی تحمل به میزان ۳۱ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین مولفه نشانه‌های کناره‌گیری با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/37$) و $r = 0/609$ و $p = 0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی نشانه‌های کناره‌گیری به میزان ۳۷ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین مولفه تعارض با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/39$) و $r = 0/63$ و $p = 0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی تعارض به میزان ۳۹ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین مولفه بازگشت با انزوای اجتماعی

جوانان ($R^2 = 0/39$ و $r = 0/62$ و $p = 0/000$) رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی بازگشت به میزان ۳۹ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. بین اعتیاد اینترنتی با انزوای اجتماعی جوانان ($R^2 = 0/448$ و $r = 0/67$ و $p = 0/000$) رابطه معنی‌داری وجود دارد و از روی اعتیاد اینترنتی به میزان ۴۴/۸ درصد می‌توان انزوای اجتماعی جوانان را پیش‌بینی نمود. فرضیه ۲: سهم هر یک از مؤلفه‌های اعتیاد اینترنتی جوانان در پیش‌بینی انزوای اجتماعی آنها قابل اولویت‌بندی است.

برای دستیابی به تبیین و پیش‌بینی انزوای اجتماعی مورد مطالعه از روی مجموع مؤلفه‌های شش‌گانه اعتیاد اینترنتی (برجستگی - تغییر خلق - تحمل - نشانه‌های کناره‌گیری - تعارض و بازگشت) و همچنین ارائه مدل؛ ابتدا از رگرسیون چندگانه برای مسیرهای مستقیم و غیر مستقیم به تفکیک برای هر شش مؤلفه مورد محاسبه و سنجش قرار گرفت که یافته‌های حاصل در جدول (۵) ارائه شده است. نتایج حاصل نشان داد که مجموع مسیرهای مستقیم و غیر مستقیم مؤلفه‌های شش‌گانه اعتیاد اینترنتی طی مدل طراحی شده ۴۴٪ می‌باشد و ۵۶٪ آن خارج از موضوع تحقیق بوده و تبیین نشده باقی می‌ماند.

جدول شماره (۵). ضریب همبستگی چندگانه برای تبیین انزوای اجتماعی از روی مؤلفه‌های اعتیاد اینترنتی جوانان

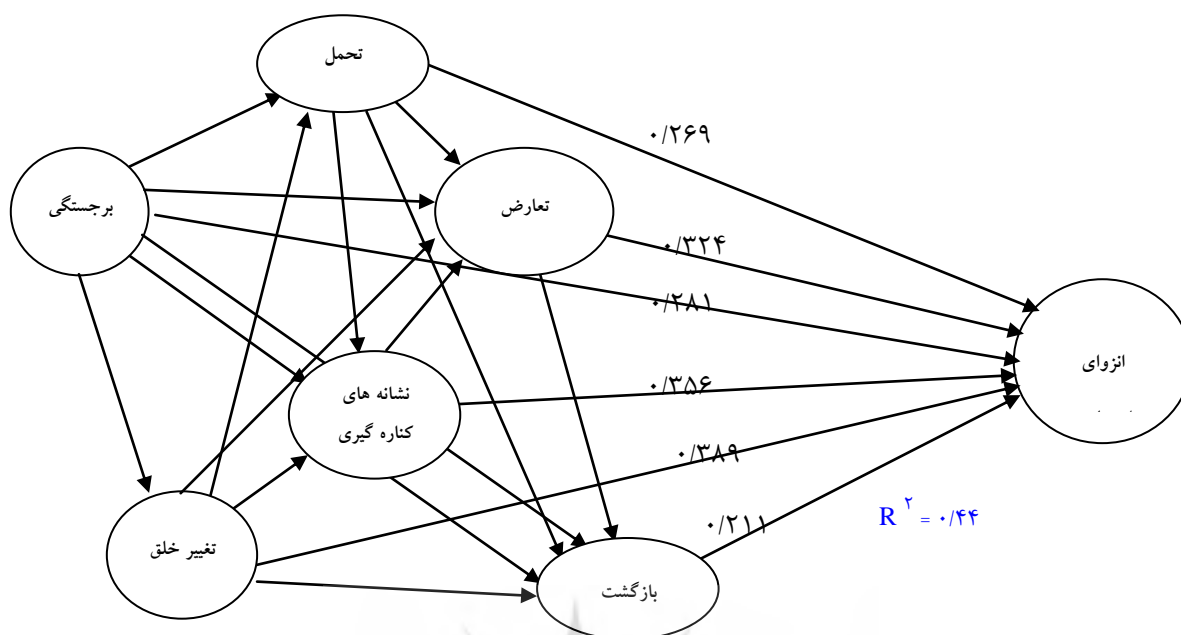
ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص
۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۴۴

در بین مؤلفه‌های شش‌گانه نیز همانگونه که در جدول شماره (۵) بتاهای متعلق به متغیرهای مستقل در مدل شماره (۱) مشاهده می‌گردد؛ مجموع اثر مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه تغییر خلق با بتای $0/389 =$ تأثیرگذارترین مؤلفه و پس از آن مؤلفه نشانه‌های کناره‌گیری با بتای $0/356 =$ تعارض با بتای $0/324 =$ برجستگی با بتای $0/281 =$ بیشترین تأثیر را بر انزوای اجتماعی داشته‌اند. دو مؤلفه تحمل با بتای $0/269 =$ و بازگشت بتای $0/211 =$ کم‌اثرترین مؤلفه در تبیین انزوای اجتماعی جوانان بودند.

جدول شماره (۵): تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از طریق تحلیل مسیر

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	کل
برجستگی	۰/۰۹۷	۰/۱۸۴	۰/۲۸۱
تغییر خلق	۰/۰۹۳	۰/۲۹۶	۰/۳۸۹
تحمل	۰/۰۳۶	۰/۲۳۳	۰/۲۶۹
نشانه‌های کناره‌گیری	۰/۱۵۱	۰/۲۰۵	۰/۳۵۶
تعارض	۰/۱۸۵	۰/۱۳۹	۰/۳۲۴
بازگشت	۰/۲۱۱	-	۰/۲۱۱

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

مدل (۱) اثر مستقیم و غیر مستقیم مؤلفه‌های شش‌گانه اعتیاد اینترنتی در انزوای اجتماعی جوانان و تبیین الگو

بحث و نتیجه‌گیری:

تحقیق حاضر با هدف تبیین انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران از روی اعتیاد اینترنتی و مؤلفه‌های شش‌گانه آن در سال ۱۳۹۶ انجام پذیرفت. نتیجه حاصل از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی نشان داد هر یک از مؤلفه‌های اعتیاد اینترنتی با مقادیر مختلفی در انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران تأثیر دارند. در همین زمینه نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی به این موضوع پرداخته‌اند. زیگمونت باومن (به نقل از زنجانی زاده و جوادی، ۱۳۸۴) استدلال می‌کند که تعاملات مجازی در نهایت منجر به ایجاد انزوای اجتماعی و کاهش تمایلات کاربر در دنیای واقعی می‌شود و عموماً استفاده بیشتر از اینترنت به کاهش ارتباطات اجتماعی بویژه از نوع ارتباطات نزدیک و صمیمی با اعضای خانواده و دوستان نزدیک منجر می‌شود. آفونسو (۱۹۹۹) استفاده از اینترنت را سبب ایجاد بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی، دوری از خانواده و بطور کلی کاهش سلامت روانی دانسته است. همچنین با توجه به نظرات هابرماس نیز می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که، استفاده از اینترنت مانع ورود افراد به اجتماع واقعی می‌شود؛ زیرا تعاملات شبکه‌ای آن‌ها، از میزان ارتباطات مستقیم‌شان پیشی می‌گیرد. پیوندهای اینترنتی به ندرت به ترویج دوستی عمیق، ارائه‌ی منابع غیرملموس (مانند حمایت عاطفی) و ارائه‌ی کمک مادی واقعی منتهی می‌شود. کار با اینترنت نه تنها زمان پرداختن به سایر فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه توجه افراد را از محیط اطراف خود باز می‌دارد. در رهیافت نظریه‌ی شبکه، گرانووتر بر اهمیت پیوندهای سست تأکید می‌ورزد. وی عقیده دارد: فردی که از پیوندهای سست برخوردار نباشد، خودش را در یک گروه سخت در همبافته منزوی می‌یابد و در مورد آنچه در گروه‌های دیگر و نیز در جامعه گسترده‌تر می‌گذرد،

بی‌اطلاع می‌ماند. بنابراین پیوندهای سست از انزوای یک گروه جلوگیری می‌کنند و به افراد گروه اجازه می‌دهند تا در جامعه گسترده‌تر بهتر ادغام شوند. در نتیجه اغلب نظریه‌پردازان معتقدند که استفاده بیش از حد از اینترنت و شبکه‌های مجازی منجر به انزوای اجتماعی و سست شدن پیوند بین خانواده و دوستان و جامعه می‌گردد. نتایج پژوهشگران خارجی و داخلی نیز مبین همین نظریه‌ها می‌باشد. در همین رابطه؛ کاربونل و همکارانش (۲۰۱۸) نشان داده‌اند که میزان استفاده از اینترنت به دلیل وجود شبکه‌های مجازی رفته رفته بیشتر شده است (در مقایسه سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۷) و این اعتیاد به اینترنت باعث بروز تغییرات اجتماعی و فرهنگی فراوان در بین دانشجویان شده است. شتار و همکارانش (۲۰۱۷) نیز به این نتیجه دست یافتند که میزان رشد محبوبیت استفاده کاربران از شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر سطح تنهایی و انزوای دانشجویان می‌افزاید. همچنین هره رو و همکارانش (۲۰۱۷) دریافتند که میزان استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی جهت برقراری ارتباط (خصوصاً از طریق گوشی‌های همراه)، سطح رفاه فردی را کاهش داده و میزان انزوای اجتماعی را بالاتر می‌برد. کاگان (۲۰۱۶) نیز در یافته‌های تحقیق خود نشان داد که عوامل موثر در بروز افسردگی در نوجوانان، اعتماد به نفس، استفاده روزانه از اینترنت و اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی بوده است. همینطور ایاز و همکارش (۲۰۱۶) دریافتند که مدت زمان استفاده از اینترنت، اعتیاد به آن را افزایش می‌دهد. در تحقیقات ایرانی نیز بنی فاطمه و همکارانش (۱۳۹۶) دریافتند؛ بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی، میزان استفاده از اینترنت، میزان استفاده اجتماعی از اینترنت و جامعه‌پذیری مجازی به عنوان متغیرهای مستقل، و انزوای اجتماعی به عنوان متغیر وابسته رابطه معنی‌داری وجود دارد. دریکوندی و همکارانش (۱۳۹۶) نشان داده‌اند که بین احساس تنهایی، انزوای اجتماعی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد. نعیمی و نوری ثمین (۱۳۹۵) دریافتند؛ بین ابعاد احساس تنهایی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

نتایج پژوهش نوریان اقدم و همکارانش (۱۳۹۵) نشان داد؛ اعتیاد به اینترنت نقش بسزایی در ایجاد اختلال خواب و انزوای اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه دارد. یافته‌های تحقیق مصطفوی (۱۳۹۳) بیانگر آن بود که استفاده از اینترنت دارای تاثیر مستقیم بر انزوای اجتماعی در کاربران است. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش حاضر و نتایج تحقیقات ذکر شده و نظریه‌های مرتبط با آن می‌توان چنین استدلال کرد که با امکانات و گزینه‌های فراوانی که اینترنت در اختیار جوانان می‌گذارد، آنان دائماً با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می‌شوند. این فضا هویت نامشخص و دائماً متحولی را می‌آفریند. خصوصاً برای نسلی که در مقایسه با نسل‌های قبل با محرک‌های فراوان و متنوعی مواجه است. اینترنت فضای آزاد گلخانه‌ای را ایجاد می‌کند که والدین و مراجع قدرت به آن دسترسی ندارند و بر آن تأثیر نمی‌گذارند. در نتیجه استفاده مداوم و اعتیادگونه جوانان از اینترنت منجر به گوشه‌گیری و انزوای اجتماعی آن‌ها می‌گردد.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

هم‌چنین نتایج رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر نیز نشان داد که در مجموع شاخص‌های شش‌گانه اعتیاد اینترنتی به میزان ۴۴ درصد انزوای اجتماعی جوانان شهر تهران را تبیین می‌کنند که بیش‌ترین سهم را مؤلفه تغییر خلق با بتای $0/389 =$ و پس از آن مؤلفه نشانه‌های کناره‌گیری با بتای $0/356 =$ و به همین ترتیب پس از آن مؤلفه تعارض با بتای $0/324 =$ و پس از آن مؤلفه برجستگی با بتای $0/281 =$ می‌باشد. دو مؤلفه تحمل با بتای $0/269 =$ و بازگشت بتای $0/211 =$ کم‌اثرترین مؤلفه در تبیین انزوای اجتماعی جوانان بودند. همچنانکه از نتایج این تحقیق هم بر می‌آید اینترنت بیش‌ترین ضریب را در تغییر خلق بدست آورده است. اعتیاد به این فضا اثرات زیان‌آور روانی و رفتاری در جوانان ایجاد می‌کند و اضطراب، افسردگی، افت فعالیت‌های اجتماعی و کاهش روابط اجتماعی و اجتناب از فعالیت‌های زندگی را دارد که همه این موارد می‌توانند در انزوای اجتماعی جوانان تأثیر بسزایی داشته باشد. دومین عاملی که در انزوای اجتماعی جوانان تأثیر دارد نشانه‌های کناره‌گیری است. از نشانه‌های کناره‌گیری این است که فرد درد و دل‌ها و مشکلات خود را با دوستان مجازی‌اش در میان می‌گذارد، اکثریت دوستان وی دوستان مجازی است و بجای صحبت با اطرافیان مشغول گشت‌زنی در فضای نت هست. این افراد دچار اضطراب، استرس و افسردگی بوده و معمولاً برای فرار از این اختلالات و پیداکردن جایگزینی برای زندگی بی‌نشاط، به اینترنت و فضای مجازی پناه می‌آورند. این شرایط، زمینه را برای وابستگی بیش‌تر آنها به اینترنت مهیا می‌کند و از سوی دیگر احتمال دارد که این اختلالات، در نتیجه عوارض اعتیاد به اینترنت باشد؛ به طوری که افراد معتاد به اینترنت، به دلیل این وابستگی و تغییر ایجاد شده در سبک زندگی آنها، مستعد این اختلالات شوند و یا در صورتی که به اینترنت دسترسی نداشته باشند، دچار اضطراب، استرس و افسردگی گردند. استفاده مفرط از اینترنت می‌تواند منبع تعارض‌ها و کشمکش‌های بین فرزندان و والدین باشد. بنابراین تأکید بر اهمیت محیط خانوادگی در شدت یافتن استفاده از اینترنت می‌تواند مهم تلقی شود، از این رو، در طراحی برنامه‌های درمانی محیط خانوادگی افراد حتماً باید مدنظر قرار گیرد.

در رابطه با برجستگی اینترنت می‌توان گفت که اینترنت یک محیط اجتماعی آرمانی، فراهم می‌کند. گمنامی، عدم حضور فیزیکی دیگران و فقدان رودررویی واقعی و نبودن تماس بدنی به کاربران اجازه می‌دهد تعامل اجتماعی خود را کنترل کنند. ارتباطات اینترنتی خودافشایی، صمیمیت و خودابرازی را تسهیل می‌کند و همچنین عرصه را برای ممارست و بهبود مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کند. اینگونه تسهیلات آنلاین، در ترکیب با کاهش اضطراب اجتماعی، به افراد تنها اجازه می‌دهد تا خود را آرمانی‌تر عرضه کنند. به علاوه، برخی از افراد اینترنت را به عنوان تنها راه فرار برای کاهش استرس و احساسات منفی مرتبط با احساس تنهایی به کار می‌برند و به نوعی تحمل از خود نشان می‌دهند.

همچنان که در این تحقیق جامعه آماری جوانان بود، که بر اساس اقتضای سن‌شان استفاده از دنیای مجازی هم سرگرم کننده است و هم می‌تواند بسیاری از خلأهای موجود در زندگی‌شان، مانند نبود

حمایت اجتماعی خوب از طرف خانواده، تعارض با والدین و نبود جایگاه خوب در جامعه را با حضور در شبکه‌های اجتماعی و دوستان پر کند و آنها بدون توجه به عواقب این مسئله احساس شادی کرده دنیای مجازی را بر فراز و نشیب‌های دنیای واقعی ترجیح دهند و بازگشت و از سرگیری مجدد نسبت به استفاده از آن رغبت داشته و بازگشت خود را بخاطر دریافت این محبوبیت و مقبولیت در اینترنت توجیه کنند.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر مبنی بر رابطه بین مؤلفه‌های اعتیاد اینترنتی با انزوای اجتماعی و تبیین انزوای اجتماعی از روی مؤلفه‌های تأثیرگذار اعتیاد اینترنتی شامل تغییر خلق؛ نشانه‌های کناره‌گیری؛ تعارض و برجستگی پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

۱- در رابطه با برجستگی و انزوای اجتماعی از جوان و نوجوان خواسته شود ۵ مزیتی که از استفاده روزانه از اینترنت را به دست می‌آورند همراه با ۵ تا از معایب آن را بنویسند تا ببینند کدام یک از آنها دارای چربش بیش‌تری بر دیگری است، تا از این طریق بر نحوه استفاده خود از اینترنت مدیریت داشته باشند.

۲- در رابطه با تأثیر خلق و خود در انزوای اجتماعی باید به این نکته توجه داشت که اگر آموزش استفاده از کامپیوتر، اینترنت و نحوه برقراری ارتباط با دیگران از همان ابتدا در آموزش‌های فرزندان گذاشته شود تا فرهنگ صحیح استفاده از رایانه رواج یابد دیگر افراد گرفتار اثرات نامطلوب و تغییر خلق آن نمی‌شوند.

۳- همچنان‌که از نتایج تحقیق بر می‌آید نشانه‌های کناره‌گیری از اینترنت و جدایی از فضای مجازی موجب بروز افسردگی، پرخاشگری و عدم تمرکز در کاربر می‌شود و به طور قطع استفاده زیاد از اینترنت معضلات و بحران‌های روحی و جسمی خاص خود را به همراه خواهد داشت که اگر به موقع تشخیص، به آن پرداخته نشود، می‌تواند سلامت روانی جامعه را با چالش‌های جدیدی روبرو کند. بنابراین لازم است به گونه‌ای بهتر و مسؤولانه‌تر با مسایل حاشیه‌ای آن برخورد شود. از این رو می‌بایست تمام جوانب امر و پیامدهای مثبت و منفی اینترنت به طور مفصل مورد ارزیابی قرار گیرد.

۴- در رابطه با تأثیر مؤلفه تعارض و کشمکش در انزوای اجتماعی پیشنهاد می‌شود که ارزش‌های حاکم بر خانواده و جامعه مبتنی بر فرهنگ اسلامی به طور روشن و صریح برای جوانان تعریف شود و خانواده‌ها نسبت به رعایت این ارزش‌ها پیش‌دستی کنند تا در نوجوان و جوان بصورت نهادینه گردد، چرا که ارزش‌های حاکم بر اینترنت منطبق با ارزش‌های غربی است و این موضوع می‌تواند بر سبک زندگی جوانان تأثیرگذار باشد و ارزش‌های حاکم بر زندگی آنها را تغییر دهد و جوان دچار تعارض و کشمکش با دنیای واقعی و مجازی گردد و برای حل این کشمکش و تعارض به منزوی شدن و گسست و شکاف از جامعه متوسل شود.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی جوانان در شهر تهران

۵- جهت کمک به جوانان در عدم گرایش به انزوای اجتماعی ابتدا می‌بایست والدین به تغییر خلق فرزندان‌شان در پی استفاده مداوم از اینترنت و شبکه‌های مجازی دقت نموده و با روش‌هایی در خانواده به کار گیرند تا جوانان از محیط خانه کناره‌گیری نکرده و به تعارض نقش در محیط واقعی و فضای مجازی نرسند. بنابراین ایجاد رابطه دوستی و نزدیکی بین والدین و فرزندان می‌تواند به این امر کمک کند.

پی‌نوشت‌ها:

20 - Herrero, Uruena, Torres & Hidalgo	1 - Social Capital
21 - Ka an	2 - Social Isolation
22 - Ayaz & Karatas	3 - Social Association
23 - Deepak , Alka and Ravindra	4 - MCKenna & Bargh
24 - Habermas	5 - Kestnbaum Robinson, Neustadt & Alvarez
25 - Merton	6 - Chen, Kang, Weizhi, Lianping, Yuelong et al
26 - Hershey	7 - Young
27 - Homens	8 - Samson & - Keen
28 - Manheim	9 - Affonso
29 - Marks	10 - Lonlynes
30 - Simmle	11 - Social Integration
31 - Seeman	12 * Waters
32 - Social Control	13 - Durkheim
33 - Marry Levin	14 - Socilize
34 - Granoveter	15 - Internalize
35 - Greenfield	16 - Social values & norms
36 - Kang	17 - Social structures
37 - Zygmunt Bauman	18 - Carbonell, Chamarro, Oberst, Rodrigo & Prades
38 - Cooley	19 - Shettar, Karkal, Kakunje, Dilip Mendonsa & Chandran

منابع

- آزاد ارمکی، تقی. (۱۳۸۶). فرهنگ و هویت ایرانی و جهانی‌شدن. تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- اشرفی، ابوالفضل. (۱۳۸۱). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش نوجوانان به الگوهای فرهنگ غربی (رپ، پانک، هوی متال و ...) در تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- امیدوار، احمد و صارمی، علی‌اکبر. (۱۳۸۱). اعتیاد به اینترنت (توصیف، سبب‌شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاس‌های سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت)، مشهد: انتشارات تمرین.
- امیرکافی، مهدی. (۱۳۸۳). طراحی الگوی جامعه‌شناختی انزوای اجتماعی در شهر تهران. رساله دکتری. دانشگاه تربیت مدرس.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ آقایی‌هیر، توکل و محمدپور، داریوش. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین میزان و نوع استفاده از اینترنت و انزوای اجتماعی در میان کاربران ۲۹-۱۵ ساله کافی‌نت‌های شهر تبریز، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال هشتم، شماره ۲۵، زمستان ۱۳۹۶. صص: ۹۰-۶۳.

- خطیب زنجانی، نازیلا و آگاه هریس، مژگان. (۱۳۹۳). شیوع اعتیاد به اینترنت در دانشجویان پیام نور استان سمنان. دوره ۵، شماره ۳: ۱-۷.
- چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم. تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی. تهران: نشر نی.
- چلبی، مسعود و امیرکافی، مهدی. (۱۳۸۳). تحلیل چندسطحی انزوای اجتماعی. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲.
- دریکوندی، زهرا؛ دریکوندی، ناهید؛ گشتیل، خدیجه و باقری، محسن. (۱۳۹۶). بررسی رابطه احساس تنهایی، انزوای اجتماعی و عملکرد تحصیلی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۳، شماره ۲/۲، تابستان ۱۳۹۶. صص: ۶۰-۴۸.
- رشیدپور، ابراهیم. (۱۳۸۴). نقش رسانه‌ها در تحولات اجتماعی. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران.
- ریتزر، جورج. (۱۳۹۲). مبانی نظریه جامعه‌شناختی معاصر و ریشه‌های کلاسیک آن. ترجمه‌ی شهناز مسمی‌پرست، تهران، نشر ثالث، چاپ دوم.
- زنجانی‌زاده، هما و جوادی، علی محمد. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانشجویان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد در سال ۸۳-۱۳۸۲. مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره ششم، شماره ۲.
- سجادیان، ایلناز و نادى، محمدعلی. (۱۳۸۵). ارتباط بین افسردگی و انزوای اجتماعی کاربران اینترنت نوجوان و جوانان با مدت زمان روزانه معمول کاربری اینترنت. فصلنامه تحقیقات و علوم رفتاری، دوره ۴، شماره ۱ و ۲: ۳۸-۳۳.
- عضدانلو، حسن. (۱۳۸۴). آشنایی با مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی، تهران: نی، چاپ اول.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۰). تجدد و تشخص. ترجمه‌ی ناصر موفقیان. تهران: نشر نی.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۷۰). بیگانگی. نامه علوم اجتماعی، شماره ۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا و صداقتی فرد، مجتبی. (۱۳۹۰). پژوهشی درباره بی‌تفاوتی اجتماعی در ایران: مورد پژوهش: شهروندان تهرانی. جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۲، شماره ۳ (پیاپی ۴۳): ۱-۲۲.
- محسنی تبریزی و هویدا، لادن. (۱۳۹۳). آثار و عوارض اجتماعی و روانی سوء مصرف اینترنت به مثابه رفتاری پرخطر در محیط‌های دانشجویی کشور مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه اصفهان. مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال یازدهم، شماره ۴۱: ۸۲-۱۰۴.
- مصطفوی، فرحناز. (۱۳۹۳). مطالعه آسیب‌شناسانه تأثیر اینترنت بر انزوای اجتماعی در بین دانش‌آموزان. مطالعات روان‌شناسانه جوانان، جلد ۵، شماره ۱۵. صص: ۱۵۶-۱۴۳.
- معیدفر، سعید؛ حبیب پورگتایی، کرم و گنجی، احمد. (۱۳۸۴). مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۱۵-۲۵ سال) شهر تهران. مجله جهانی رسانه، ۲ (۲) پیاپی ۴.

- نعامی، عبدالزهرا و نوری ثمین، شهرام. (۱۳۹۵). پیش‌بینی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر اساس احساس تنهایی و عزت نفس در دانشجویان دختر، مجله زن در فرهنگ و هنر، دوره ۸، شماره ۲. صص: ۱۹۳-۲۰۴.
- نوریان اقدم، جلیل؛ علمردانی صومعه، سجاد و کاظمی، رضا. (۱۳۹۵). مقایسه اختلال خواب، انزوای اجتماعی و تنظیم هیجان در دانشجویان دارای اختلال اعتیاد به اینترنت و عادی شهرستان اردبیل. مجله علمی پژوهان، دوره ۱۴، شماره ۴، تابستان ۱۳۹۵. صص: ۱۷-۸.
- نوزری، حسینعلی. (۱۳۸۴). نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت در علوم اجتماعی و انسانی، تهران: نشر آگه.
- واترز، مالکوم. (۱۳۸۱) جهانی شدن. ترجمه‌ی اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
- ورشوساز، محمد. (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر انزوای اجتماعی و پیامدهای آن. پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ویزشفر، فاطمه. (۱۳۸۴). بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در استفاده‌کنندگان از کافی‌نت‌های شهر لار. فصلنامه اصول بهداشت روانی، سال هفتم، شماره بیست و پنج و بیست و شش: ۳۳-۲۷.
- هابرماس، یورگن. (۱۳۸۴). دگرگونی ساختاری حوزه عمومی، ترجمه‌ی جمال محمدی، تهران: نشر دیدار.
- همت‌آبادی، حمیدرضا. (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر میزان و چگونگی استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان شهر مشهد و تأثیر آن بر احساس تعلق به ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی.
- Affonsom, B. (1999). Is the internet Affecting thesocial skills of your children; UNIVERSITY OF NEVADA; RENO.
- Ayaz, F. M. & Karatas, K. (2016). Examining the level of internet addiction of adolescents in terms of various variables. World Journal on Educational Technology: Current Issues. 8(3), 238-244.
- Carbonell, X., Chamarro, A, Oberst, U, Rodrigo, B. & Prsdes, M. (2018). Problematic Use of the Internet and Smart phones in University Students: 2006° 2017., International Journal of Environmental Research and Public Health, 15, 475. pp: 1-13.
- Chen Yan, Kang Yaowen, Weizhi Gong, Lianping He, Yuelong Jin, Xiaoyue Zhu, andYingshui Yao. (2016). Investigation on Internet addiction disorder in adolescents in Anhui, People s Republic of China. Neuropsychiatr Dis Treat; 12: 2233° 2236.
- Deepak Goel, Alka Subramanyam, and Ravindra Kamath. (2016). A study on the prevalence of internet addiction and its association with psychopathology in Indian adolescents.
- Griffiths, N. (1998). Virtual addiction: help for netheads, cyberfreaks, and those who love them. Oakland: New Harbinger Publications, Inc.

- Herrero, J, Urena, A, Torres, A. & Hidalgo, A. (2017). Socially connected but still isolated: Smartphone addiction decreases social support over time., *Social Science computer Review*, Pp: 1-16.
- Ka an K. (2016). Self-Esteem, Daily Internet Use and Social Media Addiction as Predictors of Depression among Turkish Adolescents. *Journal of Education and Practice*, Vol.7, No.24: 64-72.
- Kestenbaum, M., Robinson,G.P, Neustadt, A. and Alvarez, A. (2002). Information technology and social time displacement. *IT& society*, 1(1):21-37 <http://www.Itand society.org> (2006).
- Kim J. (2000). A study on characteristics of internet addicts subgroups. Masters thesis: Yonsei University.
- MCKenna, k. y, A.and bargh, j. A. (2000). plan 9.from cyberspace. the implications of the internet for personality and social psychology. *Personality and social pshchology review*, 4(1),57-75.
- Samson, J., & Keen, B. (2005). Internet addiction. available on: <http://www .notmyki d . org/P arentArti c les/ internet>.
- Shettar, M., Karkal, R., Kakunje, A., Dilip Mendonsa, R. & Chandran, VV M. (2017). Facebook addiction and loneliness in the post- graduate students of a university in southern India., *International Journal of Social Psychiatry*, 63(4). Pp: 325-329.
- Zavaleta, D, Samuel, K. & Mills, Ch. (2014). Social isolation: A conceptual and measurement proposal. OPHI Working paper, No. 67, January. Pp: 1-62.